

Magyar irodalomtörténet. 1939. Emlékkönyv Kristóf György hatvanadik születésnapjára. Kolozsvár, 1939. 332 lap. Minerva irodalmi és nyomdai részvénytársaság kiadása. Minerva-nyomda.

A kötet tartalma:

Ajánlás. — Az emlékkönyv története és célja. — Kristóf György: Magyar irodalomtörténet a kolozsvári egyetemen. — Kacsó Sándor: Kristóf professzor első hallgatói. — Antal Péter: Eötvös és Madách. — Balogh László: Komáromi János. — Blédy Géza: A Román Nyelvatlasz és magyar vonatkozásai. — Debreczy Sándor: Az erdélyi magyar széppróza néphőse. — Györfbíró Jenő: A kézdivásárhelyi timár-nyelv mesterműszavai. — Hegyi Endre: Kosztolányi Dezső világnézete. — Jancsó Elemér: Aranka György. — Kristóf Sarolta: Julius Caesar a telefontól. — Makkai Ernő: Erdélyi József költészetéről. — Makkai László: Vázlat a háború utáni erdélyi magyar irodalom történetéhez bevezetéséhez. — Márton Gyula: Nagymon helynevei. — Mikó Gábor: Petőfi eszményítő képzelete. — Miszti László: Eötvös esztétikai és kritikai szempontjai. — Orbán László: Adalékok a brassói magyar színészet történetéhez 1848-ig. — Pellion Ervin: Jókai népszínművei és társadalmi drámái. — Pogány Albert: Kazinczy hatása kortársaira. — Reischel Artúr: A mai Kölcey. — Sántha Alajos: Kolozsvár irodalma a Bach-korszakban 1856-ig. — Szabó T. Attila: Pusztá személynevek helyneveinkben. — Veégh Sándor: Petelei Istvánról. — Vita Zsigmond: A hazafiság formái a Bánk Bánban. — Vörös István: Madách életfelfogása lírája tükrében. — Kristóf György életrajzi adatai és irodalmi munkái.

„Tisztelettel és szeretettel ajánljuk könyvünket Kristóf György professzorunknak hatvanadik születésnapja emlékére. Szavak mámora nélkül, egyedül a tett egyszerűségével ezt a vallomást teszi minden egyes cikk. Erdély minden részéből, magános utakon indultunk el, hogy az évfordulón egymásra találjunk, régi és új tanítványok... Neki nyújtjuk át — professzorunknak —, neki ajánljuk ezt a könyvet hűséges tanítványi ragaszkodással a sok-sok szeretetért.“ Ezeket olvassuk a könyv előszavában. A tanítványok tizenhat erdélyi magyar iskolában szétszórtaan működnek s ezt az alkalmat ragadták meg arra, hogy megalkossák munkaközösségüket.

Kristóf György 1878-ban született Sáromberken, Maros-Torda megyében. Tanulmányait a nagyenyedi református kollégiumban és a kolozsvári egyetem filozófiai karán végezte. 1903-tól kezdve a szászvárosi református kollégiumban tanított, 1922. április 1-től a kolozsvári egyetemen, mint a magyar nyelv és irodalom tanára működik. Irodalmi munkásságát 1898-ban kezdte kisebb cikkek közreadásával, munkássága tehát már meghaladja a negyven esztendőt.

Lelkiismeretes bírálatok, értékes tanulmányok fűződnek nevéhez. Különösen Petőfi Sándor, Jókai Mór és Madách Imre költészetébe mélyedt bele nagy

szerepével, de számos más tárgykör is gyümölcsöző módon ragadta meg érdeklődését. Kolozsvári egyetemi tanársága Imre Sándor, Szinyei József, Széchy Károly és Dézsi Lajos működésének nemes szellemű folytatása. A most közrebocsátott emlékkönyv ékesen tanúsítja, milyen termékenyítő hatást tett tanítványaira s milyen küldetésszerűen fogta föl hivatását.

Az emlékkönyvben közölt tanulmányok egy része tárcaszerű népszerűsítés, de azért — egyet kivéve — valamennyi dolgozatban van valami érték. Az irodalomtörténeti vonatkozású értekezések közül pozitivistá megbízhatóságával kiemelkedik Jancsó Elemérnek Aranka Györgyről és Orbán Lászlónak a brassói magyar színészetéről írt összefoglalása. A nyelvészeti cikkek általában tudományosabb jellegűek, mint az irodalmiak. Blédy Géza, Győrbíró Jenő, Márton Gyula és Szabó T. Attila vizsgálódásai bizonyára magukra vonják a magyar nyelv kutatóinak figyelmét.

Ki kell emelnünk, hogy milyen értelmes magyarsággal, tiszta és világos nyelven írtak az emlékkönyv munkatársai. Maga a könyv is tetszetős külsejű e több képpel és rajzzal díszített.

Pintér Jenő.

Császár Elemér: A magyar regény története. Második átdolgozott kiadás. Budapest, 1939. Egyetemi Nyomda. 400 l.

A magyar irodalomtörténet nagy nyeresége Császár Elemér regény-történetének második, lényegesen átdolgozott kiadása. Császár tudósi pályája három egymás mellett haladó fonálból szövődik egésszé: a regény, a kritika és a dráma történetének felkutatására. A regény történetének nagyszabású szintézisét 1922-ben foglalta össze s most második, az új kutatások eredményeivel gyarapított kiadásban hozta azt nyilvánosságra. Ez a műve értékes és érdekes megfigyelésekben, s a felfogás és a feldolgozás újszerű beállítá-sában kutató pályájának legértékesebb gyümölcse. Feldolgozta Császár még a magyar kritika történetét a szabadságharcig s e műve a legkitűnőbb magyar monográfiák egyike, sőt a külföldi hasonló munkákat is tekintetbe véve, pá-rját ritkítja. Mély elméleti tudása, óriási anyaggazdagság és az arányok mű-vészi világossága jellemzi az első magyar kritikátörténetet. A harmadik téma-kör, mely Császár tevékeny munkásságának fontos kutatóterülete, a magyar dráma története. Ez a műve nem jelent meg nyomtatásban, csak egyetemi előadások formájában tárta föl irodalmunk legértékesebb ágának, a legnemze-tibb műfajnak a történetét: a kialakulástól — az újromantikus dráma fel-tűnéséig.

A regény történetét négy nagy részre osztva tárgyalja: előzmények, a megszületés, a virágzás és a realizmus. Az előzményekben röviden azokról az elméleti problémákról tájékoztat, amelyekkel a magyar regény történetének vizsgálója szemben találja magát. Attekinti a külföldi regény-törekvések ki-magaslóbb irányait, majd elhatárolja az antik és a modern regény fogalmát s rámutat a két faj különböző jegyeire. Majd minden 'regényelőtti' alkotá-sunkat megvizsgálja s ezek közül hármát talál művészi és műfaj-történeti szempontból kiemelkedőnek, mégpedig a *Fanni hagyományait* a szentimentá-lis, *A fejvesztéséget* és a *Tihamért* a történeti színezetűek között. Dugonics *Etelkájának* jelentőségét pusztán fejlődéstörténetinek látja. A magyar regény megszületése Fáy András érdeme: 1832-ben *A Békely házzal* kezdődik irodalmunkban a műfaj története, ez az első önálló és eredeti magyar regény.

Művészi szempontból *A Bélyek háznak* nincs egyéb érdeme. Az 1836-os év a magyar regény történetében az a korhatár, amely elhatározó jelentőségű, mert olyan meg nem ismétlődő dátum, amilyenre példa eddig nem volt irodalmunkban. Egyszerre három regény látott ekkor napvilágot s mindhárom jelentős: értékben messze kimagaslók társai közül Jósika Miklós *Abafija*, az első művészi hatású és értékű regényünk. Ez már műfaji és fejlődéstörténeti szempontból elsőrangú, s ami értékét még jobban emeli, elsőrangú a regény legművészibb ágában, a történetiben. Gaal József *Szirmay Ilonája*, bár megjelenésében pár hónappal megelőzte az *Abafit* és ugyancsak történeti regény, ennek óriási sikere miatt, észrevétlenül maradt. A harmadik regény írója P. Horváth Lázár, s művének címe: *Az elbujdosott, vagy egy tél a fővárosban*. A könyv Kolozsvárott jelent meg, s nemcsak első társadalmi regényünk (határozott társadalmi rajzra való törekvés nyoma érezhető benne), hanem az az érdekessége is, hogy irodalmunkban az első, mely Bulwer hatása alatt keletkezett. 1836 után a magyar regény váratlan virágzásba borult: Vajda Péter, Kuthy Lajos, Nagy Ignác, Petőfi Sándor és Kelmenfy László művei: mindegyik egy és más szempontból jellemző kísérlet. A regény virágkora azonban a 40-es években éri el tetőpontját s legnagyobb művelői: Eötvös József, Kemény Zsigmond és Jókai Mór. E három magyar íróról szól a könyv legnagyobb és legértékesebb fejezete. Mély átélés és az új források felkutatásáig hatoló tárgyismeret teszi egységessé és tökéletessé a fejlődésrajznak ezt a részletét. Regényirodalmunkat az önkényuralom, majd a kiegyezés korában Császár a különböző külföldi hatások alatt dolgozó írócsoportok szerint tárgyalja. Az angol és a francia realisták, csakúgy megtették hatásukat, mint az akkor népszerűsödő orosz naturalisták. Az angol nyomon járók közül kiemelkedik a sötét világnézetű Tolnai Lajos és az egyetlen regényében finom jellemrajzra törekvő Beöthy Zsolt, Vértesi Arnold és Gozsdu Elek viszont az oroszok tanítványa. A francia lélektani iránynak *Anatole* című regényével Toldy István és a torzóban is rendkívüli tehetségű Justh Zsigmond a magyar követői. Külön fejezetben tárgyalja a magyaros ízlésű írókat: Rákosi Jenő *A legnagyobb bolondját*, Iványi Ödön és Csiky Gergely regényírói működését. Teljesen különállóan méltatja Mikszáth Kálmánt, s finoman világít rá regényköltészetének értékére. A befejezésben áttekinti regényirodalmunkat 1896 után s abból különösen Ambrus Zoltán, Rákosi Viktor, Werner Gyula, Gárdonyi Géza és Pekár Gyula működését emeli ki. Valamivel részletesebben tárgyalja Herczeg Ferenc pályájának rendkívüli jelentőségét. Napjaink irodalmából név szerint fölemlíti a 14 legkiválóbbat s rámutat az új magyar regényírók önállóságára és eredetiségére. Örömmel vettük volna, ha a millennium óta föltűnt regényírók működését kissé részletesebben méltatja, ha nem is értékelve, de bizonyos tájékoztatást nyújtva. A könyvet nagyon használhatóvá teszik az egyes fejezetek végén összeállított bibliográfiai források.

Császár Elemér regénytörténetének második kiadása is csakúgy, mint az első: forrásjellegű. Olyan értéke a magyar irodalomtörténetnek, amelyet haszonnal és élvezettel olvashat minden művelt magyar, mert belőle nagy ismeretanyaga mellett eszményi világnézet és a nemzeti értékek megbecsülése sugárzik felé.

Zozosa Sándor.

Sík Sándor: *Pázmány*. Budapest, 1939. 449 l. A Szent István Társulat kiadása.

Igaza van Sík Sándornak, amikor könyve megírásának indító okaként annak az adósságnak leróvását hozza fel, mellyel a magyar irodalomtörténet Pázmány Péter jelentőségének tartozik. Az adósság fájó terhe nemcsak vele szemben áll fenn, a legnagyobbak közül is soknak nem fizettük még meg a tudomány hálaadóját. Pázmánynak azonban különösképen sokkal tartozunk. Amióta Fraknói Vilmos lényegileg tisztázta élete politikai értelmét, az irodalomtörténeti szempontok érvényesülése még soká váratott magára. Riedl Frigyes, majd utána Horváth János és Alszegehy Zsolt adtak elmélyítő fordulatot Pázmány tisztára irodalmi szemléletéhez és értékléséhez. Közben részlet-tanulmányok — Kastner Jenő, Kornis Gyula, Schütz Antal tollából — világítottak rá Pázmány lelkének, működésének addig alig tudott vagy méltatott vonására. Pázmány tehát belekerült az irodalmi vizsgálódások új irányú és feladatú munkakörébe. Ezt kívánta összefoglalni és teljessé fölépíteni Sík Sándor jeles Pázmány-kötetével.

Sík Sándor két, azonos sugarú, de egymást pompás pontossággal fedő körbe határolja bele Pázmány munkásságát azáltal, hogy együtt láttatja, állandóan egymáshoz fűzi, egymásból világítja meg az embert és az író. Így kapja meg szinte belső törvényszerűséggel azt az irodalmi egyenletet, mely az embert világnézeti és politikai vonzalmaival odaállítja a politikus és egyházi író mellé. A kettő szükségszerűen utal egymásra. A viszonyítás e módjából önként nő ki a kor- és időrajz igénye, melytől megmélyül és megnagyul Pázmány bemutatott alaki kettőssége, tisztázódik szellemi forrásaihoz, kortársaihoz viszonyított kapcsolata s kialakul az a tárgyi mérték, mely időállóan nyújtja Pázmány élete megmaradó értékeit.

Szerzőnk ragyogó fegycclellemel és világossággal uralkodik sokrétű és zsúfolt anyagán. Lehetőleg minden jelentkezhető kívánságot kielégít. Szempontjai tudós lelkiismeretességénél csak szigorú tárgyilagossága tiszteletreméltóbb. Filológiai részletezésre nincsen ideje, de az összehasonlító irodalomtörténet felmerülő utalásait — főleg a vitairatok elemzése során — mai tudásunk szerint mind elvégzi. Pázmány politikai lelkiségének rajza inkább lélektani érdekű, mint történelmi szellemű. E helyen különösen érezhető a könyv módszerének másutt is élénken felülő vonása, hogy e munkát ketten írták: Sík Sándor a költő és az irodalom tudósa. A kettő néha elmarad egymástól s külön érvényesül. Az élmény lehetőségének önmagát átélésre felkínáló ingere ilyenkor elnyomja az eszmélkedés gondolati tudatosságát. Így keletkeznek a könyvben azok a remek lírai hangolású, szubjektív betétek, melyek színes látások öncélú pompájává oldják fel a súlyosan gördülő történeti anyag fejlődése egy-egy részletét. A fogalmakkal dolgozó tudós rábízza mondani-valóját az intuitív költőre.

A könyv legfinomabb és legönállóbb értékei ott fénylenek, ahol Sík Sándor Pázmányt, a szónokot, különösen pedig az író elemzi és méltotja. Anyagáról e részekben lehúzódik a világnézet és politika kényes kezelésű terhe, s tiszta és mozgékony irodalmi megvilágításba kerül. A Pázmány-mondat. stílus és nyelv jellemét, természetét, esztétikáját — idézetek bőséges adatával igazolva — pompásan vezeti le. Meglepő újságul hatnak Pázmány mondatritmusáról felállított megállapításai. Ha a költői érzéklés finomsága e ponton

tovább visz is az irodalomtörténetin, bizonyosság-keltő erején, az az eredménye mindenesetre megvan, hogy rátapint a Pázmány mondatainak művészi fejtett esztétikájára. Egyébként e tekintetben azt gondoljuk, hogy Pázmánynak a humanizmussal való összetevése — a jövődó Pázmány-kutatás ezt a munkairányt nem hagyhatja figyelmen kívül — még sok gazdagodással fog járni.

Sík Sándor nagyértékű könyve lényeges és termékeny vonásokkal bővítette, mélyítette Pázmányról való tudásunkat. Minden elismerést megérdemel azért, mert Pázmányt közel hozta az irodalomhoz és az irodalmi értékűség jelentőségének egészével mérte ki pályája írói érdemeit. — ss.

Staud Géza: Magyar színészeti bibliográfia. Budapest, 1938. Magyar Színháztudományi és Színpadművészeti Társaság. 352 l. 8°.

A színháztudomány az egyetemes irodalomtudomány egyik legfrissebb hajtása. Művelőit annak a felismerése vezeti, hogy a színház önálló, tehát saját törvényszerűségeivel bíró szellemi jelenség. Néhány évvel ezelőtt nálunk is megalakult a színháztudomány elméleti és gyakorlati híveinek társasága. A „kezdet nehézségei“ azonban állandósultak, s a társaság Színpad c. folyóirata is hamarosan megszűnt. A társas munkával egybekötött áldozatosságtól való idegenkedés ugyan nemzeti tehertételünk, de az egyéni kezdeményezés szerencsére végül mégis csak felülkerekedik. Staud Géza példás önfegyelmel és lelkes önzetlenséggel vállalta az alapvetés fáradságos s rendszerint csak a kevesektől méltányolt munkáját.

Elvileg a színjáték „szintetikus egységéből“ indult ki. Ezért felsorolja mindazokat az elméleti munkákat, amelyek „történeti, esztétikai vagy lélektani szemszögből foglalkoznak a drámai irodalommal, a drámaírók életével, a színészi alakítással, a színészneveléssel, egyes színészek életével és működésével, a rendezéssel, a díszlettervezéssel, a színpadi zenével és a zenedrámával“. De összegyűjtötte a könyvalakban megjelent színikritikákat, a színházi törvényeket, okiratokat, valamint a filmirodalmat is. Staud bibliográfiáját tehát nemcsak a színészet, hanem a drámai irodalom kutatói is jól használhatják.

Csak azt sajnáljuk, hogy a szövegkiadások ezen a széleskörű határvonalon kívülmaradtak. A tudományos apparátussal megjelent szövegközlemények — sajnos, úgyis csak kevéssel dicsekedhetünk — éppen a színház multja szempontjából nagyon tanulságosak. Viszont az önálló címlap nélküli különlenyomatok elmaradhattak volna: ezek baráti kör számára készült figyelmességek, nem különálló munkák, nehéz is őket nyilvántartani. De felesleges is, mert Staud folytatni kívánja munkáját s külön kötetben hozza a folyóiratok anyagát.

Persze ezek aprólékosságok s nem csökkentik a szép kötet értékét, használhatóságát. Tudományunk további nyeresége lesz, ha Staud terveit mielőbb valóra válnak.

Solt Andor.

Riedl Frigyes két könyve: Kölcsey Ferenc. Kiadja a budapesti Kölcsey- és Berzsenyi-gimnázium önképzőköre. 139 l. — **A magyar dráma története. I.** Kiadja a budapesti Széchenyi-gimnázium önképzőköre. 172 l. (Magyar Irodalmi Ritkaságok. XLII. és XLIII. száma.)

A Vajthó szerkesztette Irodalmi Ritkaságok immár öt Riedl-könyvet viznek a nagyközönség elé. Tagadhatatlanul helyes, hogy Riedl egyetemi elő-

adásait kiemelik a könyvatos jegyzetek lapjairól, és ezzel a magyar irodalmi műveltségnek állandóbban ható tényezőivé teszik. De hangsúlyozni kell mindig, hogy egyetemi előadásokról van szó; a tanár az élő szó hatását is beleszámolta a többi hatástényező közé; tájékoztatást akart adni, nem tanulmányt, hiszen ebben az időhözkööttség és a tanítás célja is meggátolta. Mindegyik előadás egy, bizonyos műveltség rétegébe sorolható hallgatóság részére készült, és éppen a hallgatóság érdeklődésének kézbeartása kedvéért sokszor olyan mozzanatokot kénytelen erősebben kiemelni, amelyeket a tudományos könyvvé stilizálás sokszor teljesen eljettett volna. Végül azt is figyelembe kell venni, hogy az előadást a megjelenéstől évtizedek választják el, tehát sok újabb megállapítás, sok újabb megvilágítás értékbeafolyásoló hatása hiányzik belőle. És a lejegyzés, még a leghitelesebb is, mindig hagy egy-két félreértést is a szövegben. Helyes tehát, hogy pl. *A magyar dráma története* c. előadás egy-két zárjeles vagy hátravetett jegyzetet ad a szöveghez; csak hogy ezekben vagy minden újabb eredményt szóba kell hozni, vagy semmit. Ha tehát fontosnak érzi a kiadó, hogy Benyák Joas-a azóta megjelent, utalnia kellett volna a forrásához fűződő vitára is! Az újabb szövegkiadások közül alig is említődik több, mint ami éppen a Magyar Irodalmi Ritkaságokban jelent meg. A kiadó csak ezekről tud? Vagy ezeknek említését könyvhirdetés céljára akarja felhasználni? Néhány elhagyott figyelmeztetés: a Pray-kódex liturgikus szövegéről feltétlenül meg kell említeni Zalán megjegyzéseit; az egyházi jellegű előadásokról a XVII. századból is tudunk; a Comico-tragédia szerzőjét ma senki sem mondja Rimaynak, tehát utalni kell a kérdés tisztázására; a XVI. század hitvitázó drámáinak száma is gyarapodott; a Credulus és Júlia forrására is rá kell mutatni; a jezsuita Katona István drámaírói említésénél Timár Kálmán közlésére kellene utalni; Faludi Ferenc Caesarját Gálos közzétette; általában az iskoladramák új kiadásai elkerülték a kiadó figyelmét, pedig a XVII. századból való Tékozló fiú sok szempontból jelentős; a piarista darabok tárgyalása is sok jegyzetkiegészítést követelt volna: források megjelölése és maga a drámakészlet azóta nagyon gazdagodott; ma nem mondhatjuk drámának a Kara Musztafa-párbeszédet, ha Gragger tanulmányát ismerjük; a Constantinus és Victoria, mint világi dráma a XVII. század termésébe beiktatandó; az Igaz barátság kapcsán Badics kiadása említendő; Bessenyei Hunyadiját is közzétette Belohorszky; Zechenter darabjának forrásánál miért maradt ki a szerző neve? stb. Viszont valami fennhéjázást érez az ember a Decsy Sámuel művéhez tett megjegyzésben; e szerint „Riedl itt összetéveszti Gyöngyösi egyik munkájának címével a Decsy munkáját“. Nem merném Riedlt azzal gyanúsítani, hogy ezt a kettőt összetévesztette volna; ellenben az élőszo természetesen appellálhatott a két cím rokonságára, s inkább azt tartom valószínűnek, hogy a jegyzetkiadó hallgató — aki aligha tudott Decsy könyvéről — elírással jegyezte le Riedl szavait.

Kissé részletesebben szoltam erről a kiadványról, mert elvi megjegyzést is kell hozzá csatolnom. Azt kérdezem: mennyi ezekben a kiadásokban az ifjúság munkája? A könyvatos példányt készen kapták; a jegyzetek szemmeláthatóan nem a fiúk munkái. Tehát csak a pénzt adták a kiadásra. Hol van akkor a sorozat megindulásakor hangoztatott „ifjúsági öntevékenység“?

A *Kölcesey-előadás* sajtó alá rendezőjét a kis kötet Kozocsa Sándorban jelöli meg. A kiadó csak arra törekedett, hogy Riedl előadásának lehető leghitelesebb szövegét adja. Maga az előadás talán a leghívebben idézi élénk Riedl egyéniségét, a tanárét, nem a tudós emberét! Azt az élményszerűséget érezzük rajta, ami ezeket az előadásokat olyan varázsosakká tette. A kép, amit Kölceseyről fest, egyéni színezetű, de sok mélység és finomság van benne. Alkalmos időben is jelent meg: a Kölcesey-centennárium alkalmával. De ennél is az a meggyőződés: a mai nehéz gazdasági helyzetben az ifjúságot ne adóztassuk meg könyv-kiadásra, ha a kiadás munkájában semmi részt nekik nem adunk.

Alszeghy Zsolt.

Kegyességre serkentő, szíveket vidámító, elmét mulattató Históriaik és Mesés Fabulák, melyeket iminnen amonnan válogatva egybeszedgetett s mind hasznos időtöltésre s mind épületes tanúságra újjonnan ki-bocsájtott Turóczi-Trostler József. Gyomán, nyomtatott Kner Izidor betűivel, 1939. 99 l.

A kötet hét régi mese szövegét közli s — majdnem ugyanolyan terjedelemben — a közzetevőnek tanulmányát a meséről és a magyar meséről. A mesék XVIII. századiak, noha az egyiknek régebbi változatairól is említést tesz a tanulmány. A megválogatás természetesen a tanulmány tételeinek szempontjait követte, s így némi egyoldalúság érvényesül benne. Mégis örülünk a kiadó áldozatkészségének, mert hisz régi magyar szövegeket újít fel. A kísérő tanulmányban értékesebb a magyar mese fejlődéséről írt rész; bár a történeti menetet az előre felvett szempont nem egyszer megbontja. Mindenesetre tanulságos kis kötet.

Az erdélyi magyar színészet hősora. (1792—1821.) Nagy Lázár visszaemlékezései. Bevezetéssel ellátta Jancsó Elemér. (Erdélyi Ritkaságok. I.) Kolozsvár, 1939. 109 l.

Nagy Lázár 1821-ben fejezte be feljegyzéseit; a kéziratos munka eddig sem volt ismeretlen, de a közvetlen élményeken épülő feljegyzés meleg hangját jól esik hallgatnunk ebben a hű közlésben. A bevezető tanulmány gondosan megadja azokat a felvilágosításokat, amelyek az emlékirat megértéséhez szükségesek.

N. Z.

Szaboles Ferenc: A nemzeti játékszín eszméje a magyar és német irodalomban. Budapest, 1938. (Minerva-könyvtár, 119.) 102 l.

Gondos számbavétele annak, amit magyar és német nyelven a nemzeti játékszínről írtak. Erdeme, hogy a magyar és német törekvések között kapcsolatot teremt. Elismerést is érdemelne, ha egy tipikus jelenség benne meg nem botránkoztatna. Szól *Horváth András* téti plébános verses röpiratáról is, amelyről természetesen Bayer is megemlékezik nagy művében. De az új „megvilágítónak“ feltétlenül okosabbnak kell lennie a régi tudósnál; ezért siet a névhez hozzátenni: „*Nem P. Horváth Endre*, mint Bayer i. m. I. 395. lap állítja“. Ime, egy doktori disszertáció, amellyel a magyar irodalom-történetből nyer tudori fokozatot a szerző, nem tudja, hogy Horváth András és Horváth Endre egy s ugyanaz a személy! Azt persze nem követelhetjük meg tőle, hogy ismerje Horváth Endrének 1832-ben megjelent „Kisebb Költemények“ című munkáját, ahol az 57. lapon megdöbbenve látta volna, hogy Horváth Endre meglapta Horváth Andrást, azaz negyedik kiadásban közli

az 1815-ben Budán megjelent verset „A posti nemzeti theatrom ügyében“. Mi a tanulság? Ne akarjon a fiatal tudor-jelölt mindenáron többet tudni az öreg tudósnál! Inkább nézzen utána a dolognak! K. P.

Szollás Ella, Droszt Olga, Mokesay Júlia: Magyar könyvészet, 1936. Kiadja az Országos Széchényi Könyvtár. Budapest, 1939. XXI és 513 lap.

A kötelező példányok alapján összeállított könyvészet gondos és alapos jegyzéke az 1936-ban megjelent magyarországi műveknek és időszaki termékeknek. Így méltó folytatása a Petrik megindította Bibliografia Hungariaenek és az 1930-as év termését számbavevő Gulyás-féle könyvészetnek. Hivatva van pótolni a magyar könyvkereskedők kiadásában megjelent évi könyvészetet, mivel az az 1917-es évvel megszűnt. Címjegyzéke pontos, könyvleírása tájékoztató. G. S.

Ladislau Kőszegi: Die Begegnung des deutschen, ungarischen und italienischen Kunstgeistes in Hitlers Aesthetik. Budapest, 1939. 26 l.

Megállapításai: „Ich ahnte, dass Hitlers Aesthetik kommen muss“... „Aus so einer Krankheit bekommt die Welt ihre Heilung durch Hitlers Aesthetik.“ ... „Neuestens hat es Hitler über dem Schmutzmeere der ästhetischen Weltdekadenz als ein Pharos neu aufgerichtet.“ ... Ez a mély tisztelet a német nép vezére iránt készíti arra, hogy Piloty művészi értékelésének revidálására szólítsa fel a német művészettörténelmet, magát az államfőt. pedig arra kéri, hogy legmagasabb védnöksége alatt egy gyűjteményes kiállítást rendeztessen Pilotynak és német s külföldi tanítványainak munkáiból.

Az a nagy lelkesedés, amivel Kőszegi a magyar művészet aranykorát méltatja, és az a felháborodás, amivel az újabb irányok elhajlását elítéli, itt Székely Bertalanról és Lotz Károlyról néhány igen finom elemzést ihlet. Maga a gondolat: a Piloty-iskola kiállításának gondolata egy kor ízlésére nagyon jellemző termékek újraértékelését hozhatja magával. Ezt elismerjük, ha magának Pilotynak művészi értékét nem is emeljük olyan magasra, mint a kis tanulmány szerzője. Gondos P.

Vajthó László: Reviczky Gyula. (Budapest, 1939. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda; 164 l.) (*Magyar Írók*-sorozat, 5. szám.)

A XIX. század magyar irodalomfordulójának e nyugtalanítóan érdekes, a maga korában igen kevésbé méltányolt alakjának, Reviczky Gyulának állított emléket jelen tanulmányában Vajthó László. Hősének szellemét két nagy kongeniális szellemóriás, *Schopenhauer* és *Arany János* tanítványának s örökösének teszi meg. Reviczky-n, a költőn kívül megismerkedünk e tanulmány során Reviczky-vel, a kritikus filozófussal s esztétával is. Ismerteti Reviczky-nek a humorról szóló dolgozatait és elméletét. Talán ez a legérdekesebb fejezete a tanulmánynak. Érdekes a „*Reviczky műhelyében*“ c. fejezet is, amelyben becses írói műhelytitok-adalékokat nyújt. A kötet mindenképen olvasásra-méltó. László Erzsébet.